

Пшенична М.С.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

**РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ДЖ. М. КУТЗЕЕ
В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ**

У статті розглядається творчість англомовного південноафриканського письменника Дж. М. Кутзее в сучасних літературознавчих студіях. Виокремлюються основні тенденції та підходи в зарубіжній та вітчизняній літературній критиці, і визначаються головні праці та дослідження романної прози Дж. М. Кутзее. Найчастіше творчість Дж. М. Кутзее розглядають із точки зору постколоніальної критики, проте літературний доробок письменника виходить за межі звичного соціально-політичного дискурсу й має розглядатись у більш широкому контексті англомовного літературного дискурсу. У роботі також окреслюється низка питань, які потребують більш детального вивчення (жанрова природа, нарративна структура, мотивний устрій тощо).

Ключові слова: Дж. М. Кутзее, літературний контекст, дискурс, методологія, постколоніальний підхід, метапроза, саморефлексія.

Постановка проблеми. Дж. М. Кутзее (J. M. Coetzee (прізвище африканерське, тому при перекладі на українську мову використовуємо правила практичної транскрипції з голландської мови, від якої і походить африкаанс – рідна мова африканерів) (1940 р. н., м. Кейптаун, ПАР)) – один з найвидатніших та почесних сучасних англомовних письменників, про що свідчить значна кількість престижних міжнародних нагород з літератури (дві Букерівські премії, південноафриканська нагорода «CAN Literary Award», французька премія «Prix Étranger Femina» тощо), а також Нобелівська премія, яку письменник отримав у 2003 році за вагомий внесок у світову літературу.

У західному англомовному літературознавстві існує чимала кількість критичних робіт, присвячених вивченню творчості письменника Дж. М. Кутзее та декілька дисертацій, написаних російськими дослідниками. У вітчизняній критиці виокремлюється лише ряд статей, в яких аналізуються певні аспекти окремих романів письменника. Однак, незважаючи на значний інтерес вчених-філологів до творів Дж. М. Кутзее та чималу кількість літературознавчих студій, комплексного дослідження, яке б систематизувало тенденції та напрями вивчення його творчості, досі немає, що і зумовлює актуальність нашого аналізу.

Постановка завдання. Мета нашої розвідки – вивчити рецепцію творчості Дж. М. Кутзее в сучасному літературознавстві, виокремити

основні тенденції та підходи, а також виявити певні аспекти творів письменника, які потребують більш детального аналізу або які ще не ставали предметом окремого дослідження.

Доробок Дж. М. Кутзее на сьогодні складають 12 романів, збірки критичних і публіцистичних есе, автобіографічна трилогія, переклади, вступні статті, численні рецензії та відкриті лекції. Романи перекладено російською мовою: «Dusklands» («Присмеркова земля» (1974)), «In the Heart of the Country» («У серці країни» (1977)), «Waiting for the Barbarians» («В очікуванні варварів» (1980)), «Life & Times of Michael K» («Життя та час Міхаеля К.» 91983)), «Foe» («Фо», у російському перекладі – «Містер Фо» (1986)), «Age of Iron» («Залізний вік» (1990)), «The Master of Petersburg» («Митець Петербурга», у російському перекладі – «Осінь у Петербурзі» (1994)), «Disgrace» («Безчестя» (1999)), «Elizabeth Costello» («Елізабет Костелло» (2003)), «Slow Man» («Повільна людина» (2005)), «Diary of a Bad Year» («Щоденник поганого року» (2007)), «The Childhood of Jesus» («Дитинство Ісуса» (2013)); художню автобіографію-трилогію також перекладено російською мовою: «Boyhood: Scenes from Provincial Life» («Дитинство: сцени провінційного життя» (1997)), «Youth: Scenes from Provincial Life II» («Юність: сцени провінційного життя II» (2002)), «Summertime» («Літня пора» (2009)). А от есеїстика досі не перекладена ні російською, ні українською мовами: «White Writing: On the Culture of Letters in South Africa»

(«Біле письмо: культурні листи в Південній Африці» (1988)), «Doubling the Point: Essays and Interviews» («Подвійна думка: есе та інтерв'ю» (1992)), «Giving Offense: Essays on Censorship» («Ображаючи: есе про цензуру» (1996)), «Stranger Shores: Literary Essays, 1986–1999» («Чужі землі: літературні есе, 1986-1999» (2002)), «Inner Workings: Literary Essays, 2000–2005» («Приховане опрацювання: літературні есе, 2000-2005» (2007)).

Виклад основного матеріалу дослідження. Початок творчого шляху Дж. М. Кутзее припадає на першу половину 1970-х рр., тому ранні романи письменника знаходяться під впливом провідних літературних тенденцій ПАР (антирасизму та антиколоніалізму). Саме тому найчастіше творчість Дж. М. Кутзее розглядають з позиції постколоніальної критики. Письменник засвоює історичну і культурну пам'ять декількох народів (африканців, бурів, британців, американців), переймається міжрасовими та національними проблемами, расовими й етнічними конфліктами, проблемами глобалізму, регіоналізму, еміграції та асиміляції, проблемами взаємодії культури домініону і метрополії тощо. В основі багатьох романів Дж. М. Кутзее – досвід дитинства та юності, які він провів у Південній Африці під час панування режиму апартеїду (апартеїд – (з африкаансу «роздільне проживання») політика расової сегрегації, яку проводила Національна партія з 1948 р. до 1994 р.), через що майже в усіх творах письменника чітко простежується соціально-політичний дискурс ПАР (расова дискримінація, класова нерівність), що дає змогу вважати його представником постколоніальної літератури, яку створюють вихідці з колишніх колоній Британської імперії (С. Рушді, В. С. Найпол, Ч. Ачебе, Х. Курейши, З. Сміт). Так, романи Дж. М. Кутзее вписано у контекст постколоніалізму і проаналізовано у працях Д. Атвелла [12], Дж. Пойнер [27], А. Р. Пеннера [26], Л. Бейлі [14], статтях В. Карбіді [15], О.Ю. Анциферової [2], дисертаціях О.О. Павлової [8], К.О. Струкової [10], у яких дослідження точиться навколо проблематики творів, а от поетика майже не вивчається.

Проте, російська літературознавиця К.О. Григор'єва вважає, що проза Дж. М. Кутзее тяжіє до європейської культурної і літературної традиції, адже «майже всі [критики], хто пише про нього відзначають вплив авторів, за його власним визнанням, найбільш для нього значущих: С. Беккета, К. Кавафіса, Д. Дефо, Ф.М. Достоевського, Т. С. Еліота, Дж. Джойса, Ф. Кафки, Дж. Кітса,

В. Набокова, Е. Павнда, Р. М. Рільке, А. Роб-Грійє. Спираючись на їхні художні пошуки і відкриття, Дж. М. Кутзее вписує локальну історію Південної Африки в історію цивілізації Заходу, перетворює провінційні проблеми в універсальні» [4, с. 10]. К.О. Григор'єва влучно підмічає, що проблематика творчості південноафриканського письменника універсальна й охоплює проблеми актуальні для усього світу, а не лише для Південної Африки. Предметом літературознавчої рефлексії неодноразово ставали проблеми взаємин між людиною і твариною, проблеми тілесності, а саме деформації людського тіла внаслідок насилля та хвороби [22; 25; 29; 33].

Літературно-критична дискусія точилась не лише навколо проблематики та контексту творчості Дж. М. Кутзее, але й навколо питань жанрової природи творів письменника. Дослідники Т. Довей [20], П. Річ [28], А.Р. Пеннер [26] аналізували жанрові модифікації традиційних романних форм у творчості Дж. М. Кутзее: історичний роман, просвітницький роман, роман-подорож, пасторальний роман, південноафриканський фермерський роман. Так, наприклад, А.Р. Пеннер пише про різноманітність типів літературних дискурсів у творчості письменника: психологічний реалізм у романах «У серці країни» і «Присмеркова земля», реалістичний алегоризм в «В очікуванні варварів», поєднання реалізму і натуралізму в «Життя та час Міхаеля К.», елементи абсурдизму в романі «Фо». У російському літературознавстві до проблеми жанру творів Дж. М. Кутзее звертались такі дослідники: К.О. Григор'єва (розглядаючи автобіографічну трилогію), О.Є. Беззубцев-Кондаков [3] (у романах «Безчестя», «Митець Петербурга»), А.С. Алехнович [1] (у романі «В очікуванні варварів»), О.Ю. Анциферова [2] (у «Безчесті»), В.Б. Пригодич [9] (у «Безчесті» та «Митець Петербурга»), Я. Г. Гудкова [5] (у романах «Присмеркова земля», «Елізабет Костелло», «Щоденник поганого року»). Однак думки дослідників щодо жанрового визначення творів є досить суперечливими. Наприклад, роман «Безчестя» називають і «психосексуальною драмою» (О.Є. Беззубцев-Кондаков), і різновидом південноафриканського фермерського роману – *Plaatsroman* (О.Ю. Анциферова). Роман «Митець Петербурга» визначали як авантюрну повість, антикварно-фантастичний роман, любовний, реалістичний та навіть постмодерністський роман. Вітчизняний літературознавець О.В. Кеба вважає роман «Митець Петербурга» фікційною біографією, особливостями якої є «поєднання факту-

ального і фікційного, при якому фактуальне може бути як власне документальним, так і «підробкою» під документ, його імітацією» [6]. Я.Г. Гудкова розглядає три романи письменника як різні етапи кристалізації жанру роману-есе, через наявність у них «есеїстичних конструктів», що переплітаються з основною оповіддю і створюють багаторівневу конструкцію твору [5]. Російська літературознавиця О.О. Павлова вважає, що більшість романів письменника («В очікуванні варварів», «Життя та час Міхаеля К.», «Фо», «Митець Петербурга», «Елізабет Костелло», «Щоденник поганого року» та «Літня пора») можна віднести до жанру «історіографічної метапрози» (термін Л. Хатчеон), основною характеристикою якої є поєднання дійсно історичних фактів з художньою вигадкою [8]. Проте дослідниця в один ланцюжок вибудовує різні за своєю жанровою природою і поетиакальними особливостями твори, про що свідчить досить розмите визначення поняття «історіографічної метапрози». Питання жанрової своєрідності творів письменника наразі залишається відкритим, адже існуючі визначення є дискусійними.

Окрему групу робіт становлять праці, в яких досліджується проблема художнього методу творів Дж. М. Кутзее. Деякі критики, як, наприклад, Ж.-Ф. Уейд [32], Г. Бредшоу [23, с. 1], вважають Дж. М. Кутзее модерністом, наголошуючи на його «етичному раціоналізмі». Літературознавець Д. Атвелл розглядає творчість письменника як постмодерністську, роблячи акцент на «оповідному експериментуванні» і стверджує, що «етичний раціоналізм залежить від специфічного контексту» постмодерністського проекту [13, с. 91]. Сам же письменник дуже критично ставиться до спроб вписати його творчість у будь-який однозначний контекст. У 1983 році в інтерв'ю з Т. Морфетом Дж. М. Кутзее заявляє: «Інколи я гадаю, що, можливо, це всеохоплююча і наскрізь ідеологічна суперструктура, яка включає видавців, рецензентів і критиків, нав'язує мені славу «південноафриканського романіста» [24, с. 460]. Д. Атвелл у своїй роботі «Подвійний зміст: есе та інтерв'ю» зазначає: «хоча і можна стверджувати, що Дж. М. Кутзее пише в межах культури постмодернізму, йому вочевидь не притаманний дух відстороненості, який сприймається як характерна властивість постмодернізму. Рефлексивність в його випадку – це, скоріше, спосіб самосвідомості, який, у поєднанні з освіченістю Дж. М. Кутзее, спрямований на пізнання чинників (лінгвістичних, формальних, історичних і полі-

тичних), що визначають літературну творчість у сучасній Південній Африці» [19 с. 3].

Існує чимала кількість літературознавців, які застосовували методологію постструктуралізму для дослідження творчості Дж. М. Кутзее. У першій монографії, написаній ще у 1988 році, присвяченій вивченню творчості Дж. М. Кутзее, «Романи Дж. М. Кутзее: Лаканіанські алегорії» Т. Довей розглядала романи письменника як алегорії теорії французького психоаналітика Ж. Лакана, ілюстрації дискусії про власне «я» людини і її відображення у мові. На думку літературознавиці, кожен роман Дж. М. Кутзее «створює психоаналітичну алегорію акту нарації; дискурс кожного наратора намагається створити ідентичність, але ця ідентичність є химерою, адже, оскільки вона є конструкцією мови, вона завжди є умовною (залежною від обставин)» [20]. Так, аналізуючи особливості наративів в романній прозі письменника, Т. Довей задає напрям наступним дослідженням. С. Галлахер у роботі «Історія південної Африки: Проза Дж. М. Кутзее у контексті» вивчає перші шість романів Дж. М. Кутзее, в яких простежується «щільна співучасть думки і мови» у Південній Африці. Аналіз літературознавиці виявляє, що романи письменника є певними відповідями на місце і час, в яких вони створювались, а найголовніше, що кожен роман наділений специфічним наративом.

Існує збірка критичних есе під редакцією С. Косью [17], автори якої, спираючись на працю Г. Співак «Чи можуть підкорені говорити?» [30], досліджують наративи в романах письменника крізь призму феміністичної критики. Вивченням дискурсивних практик також займалися автори збірки «Критика Дж. М. Кутзее» (1996 р.) Г. Хагган і С. Уотсон, які виявили вплив філософії мови на творчість Дж. М. Кутзее. Дослідники звернули увагу на його «радикальну критику мови, форм влади, які стали можливими завдяки мові, не лише ставлячи під питання останню, але і кидаючи виклик нашим правам на такі речі, як гносеологічна впевненість» [18, с. 5]. Вітчизняний літературознавець О.В. Кеба на прикладі роману «Безчестя» досліджує статус мови як у соціумі, так і в особистій екзистенції героя. На думку дослідника, така проблематика актуалізується майже у всіх романах письменника («В очікуванні варварів», «Життя і часи Міхаеля К.», «Фо»), а в «Безчесті» Дж. М. Кутзее «здійснює своєрідну деконструкцію мови» [7]. Д. Атвелл, аналізуючи естетичний рівень творів Дж. М. Кутзее, намагається дослідити межі авторської влади, її репре-

зентативності, легітимності та авторитету, які проявляються у мові [12, с. 3].

До вивчення проблеми влади письменника (literary authority), її репрезентативності, легітимності та авторитету, які проявляються в мові, звертались Д. Атвелл [12], Ч. Данта [31], С. Косью [31], Дж. Мьорфет [31]. Автори досліджень підтримують концепцію авторської влади і стверджують, що ухилення від цієї влади для самого Дж. М. Кутзее знаходиться в самій природі письма: «Як письменник він являє собою рід геніїв, які не бажають стати авторитетом ні для кого і ніколи» [31, с. 12].

Комплексний підхід до вивчення романної прози Дж. М. Кутзее міститься в роботі Д. Хеда «Кембриджський вступ до творчості Дж. М. Кутзее» (2009 р.) [21]. На думку критика, починаючи з роману «Залізний вік», у творчості Дж. М. Кутзее переважає сповідальний характер, що змушує замислитись над самою формою оповіді, над авторськими установками на виправдання, спотворення фактів, суб'єктивізацію зображення. Д. Хед вважає, що в останніх романах «Повільна людина» і «Щоденник поганого року» письменник актуалізує питання меж художньої літератури, завдяки чому твори «набувають все більше рис саморефлексії і метапрози» [21, с. 85]. Схожу думку висловлює А. Р. Пеннер, який відзначає, що останні романи Дж. М. Кутзее насичені «саморефлексивним коментарем з приводу природи художньої літератури і художньої творчості» [26, с. 13]. Так, дослідники підмічають тенденцію до саморефлексивного письма у творах письменника, проте, даний аспект залишається без подальшого вивчення.

Д. Аттрідж у роботі «Дж. М. Кутзее і етика читання» [11] здійснює аналіз, який проникає глибше проблематики жорстокості та страждань, що лежить на поверхні, і точиться навколо питань «відносин між етичними вимогами і політичними рішеннями, ціни художньої творчості, точності і невизначеності сповідального письма, складності відплати [письменником] людям належного в суспільстві, яке засноване на насиллі» (курсив – наш, М. П) [11, с. 10]. Услід за Д. Аттріджем, Г. Бредшоу і М. Неїлл звертають увагу на зображення творчого процесу в романах письменника. Дослідники стверджують, що в останніх романах Дж. М. Кутзее прагне «зобразити практику мистецтва, як з точки зору створення художнього твору, так і з точки зору його [твору] подальшої ролі у світі» [23, с. 28]. Однак літературознавці більш концентрувались на останній складовій і досліджували тематику цих романів, спираючись на концепцію

відповідальності письменника за свою творчість, яка була викладена самим Дж. М. Кутзее у збірці есе «Ображаючи» [16].

До вивчення теми мистецтва та творчості звернулась у своїй дисертації «Образ творчої особистості у творах англомовних постколоніальних письменників Дж. М. Кутзее і С. Рушді» російська літературознавиця К.О. Струкова [10]. Дослідниця аналізує низку тем, притаманних романам Дж. М. Кутзее «Фо», «Митець Петербурга», «Елізабет Костелло» та романам С. Рушді «Земля під її ногами», «Опівнічні діти»: роль творчої особистості в сучасному світі, співвіднесеність творчості і історії, сприйняття «іншого» (термін Е. Саїда) і його культурних цінностей, проблему національної ідентифікації. Вона приходить до висновку, що в розумінні постколоніальних і мультикультурних письменників саме творчість стає виходом із історичного глухого кута, а місія митця полягає в здібності переосмислювати історичні події. На думку К.О. Струкової, постколоніальні письменники звертаються до сюжетів і мотивів саме англійської літературної традиції (до сюжету про Робінзона Крузо у романі «Фо»), щоб спростувати колоніальну точку зору й підірвати стереотипи попередніх епох. Однак К.О. Струкова в роботі концентрується тільки на тематичі та на специфіці героя-митця, які розглядає лише з позиції постколоніальної критики. Поза увагою дослідниці залишились наративна структура романів, поетикальні особливості, зрушення всередині жанру роману, які є важливими компонентами для цілісного розуміння цих творів.

Висновки. Отже, можна констатувати, що творчість Дж. М. Кутзее неодноразово ставала предметом літературознавчої рефлексії, в якій виокремлюються декілька підходів. Найбільш численними дослідженнями творчості південноафриканського письменника є постколоніальні розвідки, адже більшість романів Дж. М. Кутзее висвітлюють соціально-політичний дискурс ПАР та апелюють до проблематики, притаманній постколоніальним творах (расові й етнічні конфлікти, проблеми еміграції та асиміляції, соціальної нерівності, взаємодії культури домініону і метрополії). Існує чимала кількість праць (А. Р. Пеннер, К.О. Григор'єва, Я.Г. Гудкова та ін.), в яких дослідники вивчали досить складну жанрову природу творів Дж. М. Кутзее. Жанрові визначення є досить суперечливими, а отже, питання жанру залишається відкритим. Окрему групу складають дослідження (Т. Довей, С. Галлахер, Д. Атвелл, Г. Хагган й ін.), присвячені вивченню художнього

методу Дж. М. Кутзее (модерністського, постмодерністського, постструктуралістського), в яких вивчалась мовна картина, специфіка наративів, концепція авторської влади тощо. Літературознавці (Д. Хед, А. Р. Пеннер) помічають сповідальний характер письма і наявність коментарю відносно природи художньої творчості, завдяки чому твори набувають рис саморефлексії та метапрози. У творчості Дж. М. Кутзее виокремлюється низка романів («Фо», «Митець Петербурга», «Елізабет Костелло»), в яких підіймаються проблеми мистецтва, творчої особистості, загадки творчості. І хоча дослідники вже звертали увагу на репрезентацію процесу творчості в цих романах, основним об'єктом їх вивчення стала концепція Дж. М. Кутзее про відповідальність письмен-

ника за свою творчість. Тема мистецтва і специфіка зображення творчої особистості, які наявні в деяких романах, були досліджені в російському літературознавстві в контексті комплексу проблем постколоніальної критики. Наша гіпотеза полягає в тому, що романи Дж. М. Кутзее («Фо», «Митець Петербурга», «Елізабет Костелло»), в яких актуалізується тема творчості і мистецтва, мають бути виведені з контексту постколоніальної тематики і проблематики і введені в більш широкий контекст англomовного літературного дискурсу, де жанровий різновид «роман про митця» стає дедалі частішим явищем. Отже, жанрова природа, специфіка наративу і хронотопу, а також система мотивів потребують детального вивчення, що і є перспективою наших подальших досліджень.

Список літератури:

1. Алехнович А.С. Жанровое своеобразие романа Дж. М. Кутзее «В ожидании варваров». Знание. Понимание. Умение. 2010. URL: <http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2010/5/Alekhnovich/>.
2. Анцыферова О.Ю. Университетский роман Дж. М. Кутзее: постколониальная модификация жанра. Вестник Пермского университета. Серия «Филология». 2009. № 1. С. 72–78.
3. Беззубцев-Кондаков А.Е. Двусмысленность пустыни. Про творчество Дж. М. Кутзее. Топос. 2009. URL: <http://www.topos.ru/article/6548>.
4. Григорьева К.А. Автобиографическая трилогия Дж. М. Кутзее: жанровое своеобразие: дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья». Саратов, 2012. 194 с.
5. Гудкова Я.Г. Трансформация романа-эссе в творчестве Дж. М. Кутзее // Метаморфозы жанра в современной литературе: сборн. науч. статей [под ред. Соколовой Е. В., Пахсарьян Н. Т.]. М.: ИНИОН РАН, 2015. С. 161–168.
6. Кеба О.В. Роман Дж. М. Кутсі «Володар Петербурга» як фікційна біографія // Питання літературознавства / Pytannia literaturoznavstva / Problems of Literary Criticism. № 96. 2017. С. 71–93.
7. Кеба О.В. Проблематизація вербального спілкування як ключовий концепт художньої системи роману Дж. М. Кутсі «Безчестя» // Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8–9 грудня 2017 р. Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2017. С. 131.
8. Павлова О.О. Категории «история» и «память» в контексте постколониального дискурса (на примере творчества Дж. М. Кутзее и К. Исигуро): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья». М., 2012. 20 с.
9. Пригодич В.Б. «Бесчестье» «Осени в Петербурге», или «Безнравственное безволие». Лебедь. 2004. № 396. URL: <http://www.lebed.com/2004/art3927.htm>.
10. Струкова Е. А. Образ творческой личности в творчестве постколониальных писателей Дж. М. Кутзее и С. Рушди: дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья». М., 2016. 215 с.
11. Attridge D. J. M. Coetzee and the Ethics of Reading: Literature in the Event. Chicago: University of Chicago Press, 2004. 240 p.
12. Attwell D. J. M. Coetzee : South Africa and the Politics of Writing. California: University of California Press, 1993. 160 p.
13. Attwell D. The Naked Truth: A Response to Jean-Philippe Wade // English in Africa. Grahamstown: ISEA, 1995. Vol. 22. № 2. P. 89–97.
14. Bailey L. Altering a Legacy: Rewriting Defoe in J.M. Coetzee's *Foe* / Leigha Bailey. Hamilton: McMaster University MASTER OF ARTS, 2012. 108 p.
15. Carchidi V. At Sea on a Desert Island: Defoe, Tournier and Coetzee (with review of *Foe* by D. Donoghue "Her man Friday") // Literature and Quest [edited by Ch. Arkinstall]. Amsterdam: Rodopi, 1993. P. 77–88.
16. Coetzee J. M. Giving Offence: Essays of Censorship. Chicago: University of Chicago Press, 1996. 297 p.
17. Critical Essays on J. M. Coetzee / [Ed. by Sue Kossew] // Critical Essays on World Literature Series. New York: Twayne Publishers, 1998. 256 p.

18. Critical Perspectives on J. M. Coetzee / [Ed. by G. Huggan, S. Watson (preface by Nadine Gordimer)]. New York : Basingstoke, 1996. 231 p.
19. Doubling the Point: Essays and Interviews // [Ed. By Attwell D.]. – Harvard: Harvard University Press, 1992. 438 p.
20. Dovey T. The Novels of J. M. Coetzee: Lacanian allegories. Johannesburg: Ad Donker, 1988. 434 p.
21. Head D. The Cambridge Introduction to J. M. Coetzee. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 160 p.
22. J. M. Coetzee and Ethics: Philosophical Perspectives on Literature [collected articles] / [Ed. by A. Leist and P. Singer]. New York: Columbia University Press, 2010. 389 p.
23. Late Modernist. J.M. Coetzee's Austerities / [Ed. by G. Bradshaw and M. Neill]. Burlington: Routledge, 2010. 288 p.
24. Morphet T. Two Interviews with J. M. Coetzee, 1983 and 1987 // In From South Africa: New Writing, Photographs & Art. / Triquarterly [Ed. By Bunn D., Taylor J.] / T. Morphet. 1987. Vol. 69. P. 454-464.
25. Mulhall S. The Wounded Animal: J. M. Coetzee and the Difficulty of Reality in Literature and Philosophy. Princeton: Princeton University Press, 2009. 272 p.
26. Penner A.R. Countries of the Mind. New York: Greenwood Press, 1989. 150 p.
27. Poyner J. J. M. Coetzee and the Paradox of Postcolonial Authorship. UK: Ashgate, 2009. 204 p.
28. Rich P. Apartheid and the Decline of Civilization Idea: An Essay on Nadine Gordimer's, July's People and J. M. Coetzee's Waiting for Barbarians. Research in African Literature. 1984. № 3. P. 365–393
29. Silvani R. Political Bodies and the Body Politic in J. M. Coetzee's Novels. Saarbrücken: Saarland University, 2012. 171 p.
30. Spivak G. Can the subaltern Speak? // Marxism and the Interpretation of Culture (G. Nelson, L. Grossberg eds.). Chicago: Illinois University Press, 1988. P. 271–313.
31. Strong opinions: J.M. Coetzee and the Authority of Contemporary Fiction / [ed. by Ch. Danta, S. Kossew, J. Murphet]. New York: Bloomsbury Academic, 2001. 192 p.
32. Wade J.-P. Doubling back on J. M. Coetzee / Jaen Philippe. English in Africa. 1994. Vol. 21. № 1,2. P. 191–219.
33. Wright L. Writing «Out of all the Camps»: J.M. Coetzee's Narratives of Displacement. New York: Routledge, 2006. 225 p.

РЕЦЕПЦИЯ ТВОРЧЕСТВА ДЖ. М. КУТЗЕЕ В СОВРЕМЕННОМ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ

В статье рассматривается творчество англоязычного южноафриканского писателя Дж. М. Кутзее в современных литературоведческих студиях. Выделяются основные тенденции и подходы в зарубежной и отечественной литературной критике, и определяются главные труды и исследования романной прозы Дж. М. Кутзее. Чаще всего творчество Дж. М. Кутзее рассматривают с позиции постколониальной критики, однако литературное достояние писателя выходит за рамки привычного социально-политического дискурса и должно рассматриваться в более широком контексте англоязычного литературного дискурса. В работе также очерчивается ряд вопросов, которые нуждаются в более детальном изучении (жанровая природа, нарративная структура, мотивный строй и т. д.).

Ключевые слова: Дж. М. Кутзее, литературный контекст, дискурс, методология, постколониальный подход, метапроза, саморефлексия.

RECEPTION OF CREATIVITY J.M. COETZEE IN MODERN LITERARY CRITICISM

The article deals with the review of the oeuvre by Anglophone South-African writer J. M. Coetzee in present-day literary studies. The main tendencies and approaches in foreign and native literary critics are defined and principal work and explorer of novel prose by J. M. Coetzee are determined. Most often Coetzee's oeuvre is analyzed in the view of post-colonial critique; however, literary heritage of writer thanks to its problematic and poetics overflows the bounds of social and political discourse and should be investigated in wider context of Anglophone literary discourse. The chain of questions which are needed to be examined in detail (nature of genre, narrative structure, motive system etc.) is outlined in this research.

Key words: J. M. Coetzee, literary context, discourse, methodology, post-colonial approach, metafiction, self-reflexivity.